

FOKUS

SPRÅKLYDSANGER MED OPPGAVER

FOKUS B BOKSTAVLØSE LYDER

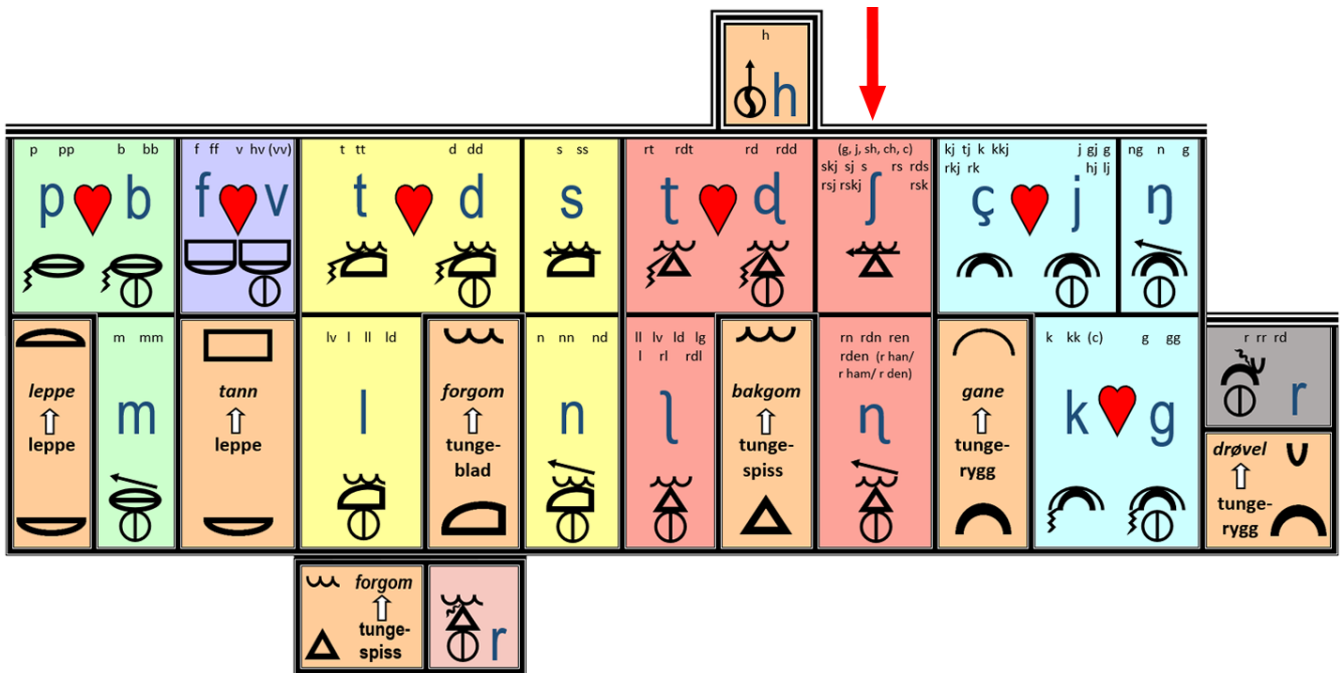
LESEKURS B STAVSKRIFT

∫ med SK

S-J-lyder med SK

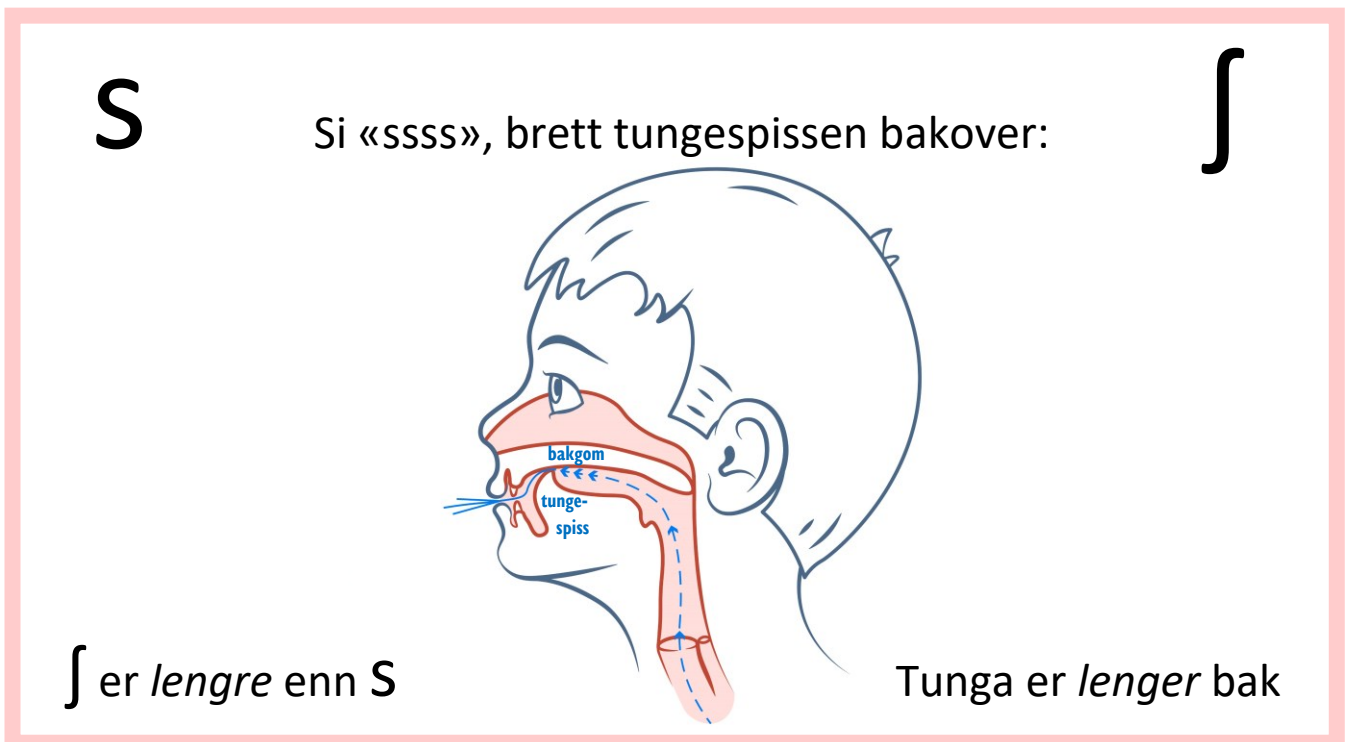
Toril Karstad

Gammelrosa leilighet: Bakgomlyder, ʃ med SK

ʃ-lyden hører til tungespiss–bakgom-leiligheten. Vi bretter sidene på tungespissen opp mot bakre del av gommen. ʃ skrives imidlertid på svært mange måter. Elever med østnorske, trønderske eller nordnorske dialekter har allerede blitt kjent med ʃ-lyden fordi RS uttales ʃ i disse dialektene. Men ingen ord starter med RS. ʃ-lyden fins også i andre dialekter, med symboler som skj, sj, sk, ev. med en stum r foran, eller andre måter som stammer fra fremmede språk.

Symbolene med liten skrift i ʃ-leiligheten viser ulike skrivemåter for ʃ-lyden. Noen dialekter har ikke /ʃ/. Isteden sier man /s/ + /j/. Da blir både SKJ, SJ og SK foran i/y/ei/(ø) symboler for s-j-kombinasjonen. Denne uttalemåten er i tilbakegang.

Forsidebildet er tegnet av Melissa Adéle Popkema.

Fokus er delvis utviklet ved hjelp av Extra-midler. Digitalisering av Fokus talesymbolfont og bilder av artikulasjon er lagd for TKKL av Øyvind Martinsen med midler fra stiftelsen Dam.

Fokus digital læringsressurs (fokus.no) har flere hefter og digitale oppgaver.

Fokus – språklýdsanger med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

f eller s-j med SK

f/s-j med sk-vers: Sang nr. 50

Tekst: Toril Karstad, mel.: trad. vokal: Sandra Karine Iversen, 6. kl., sørlandsinnspilling:
Elisabeth Hognestad, komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjon: Lydia Madeleine Popkema 9. kl.

Hei, skipper, se skiltet her!
Kan du skimte skiva i skyggen der?
Vann skyller mot skifer, ja,
skipbrudd kan bli din skylda da!
Skift retning fort!
Få skikk på skipet! Skynddeg bort!
La skøyta skyte fart, så er detgjort!
Skipper, har du skylapp nå?
Du skeier ut! Detskingrer så!
Nei, denne skitne skyssen kan jeg miste skinka på!

Talesymbol:

Lufta strever Bakgom

Tungespiss

Oppgave 1: Hør på opptaket, og prøv å lære sangen.

Oppgave 2: Se på språklydhuset og finn f. Si f og kjenn etter uttalen. Forklar for noen hvordan du lager lyden med taleorganene.

Oppgave 3: Sett ring rundt alle sk i sangen, og si f.

Oppgave 4: Les hele verset.

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 5: Finn lyden /s-j skrevet med symbolet sk foran i/y/ei.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

dskiuvmngskytupaipxskilæågmskeivdejæskipgaumskyg
skøypaskøypaiæågvdejskeihskipgngskeipaipkøejæjfvski
pgauåskøyeifnædauøyskiupaipkøågmeivdskeiæskypgki
udskøyråmngskyupaipskibystpaiæskøymeskivdejhskykp
gaudgyskyløtmngskyupaipdejæjfvhskeigaugråkvyeifæda
uskøyngskyupaipbrystpaiæågmeivdevhskipgaskøytyailnt
gskiulpaiskytpaiæågmeivskeijæjfhsjøygtyskeiråsøyskeul
mngskyupaipleiøubystpaiskiågnjeivjæjfskypgaudskeiskein

Jeg fant _____ stykker.

Oppgave 6a: Skriv f/s-j-ord som starter med sybolet sk.

skip

skilt

skifte

skikk

skipper

skipbrudd

Oppgave 6b: Skriv f/s-j-ord som starter med sybolet sk.

skyld

skygge

skulle

skynde

skylder

skytte

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 6a: Skriv f/s-j-ord som starter med sybolet sk.

ski

skitt

skitten

skinke

skikkelig

skilpadde

Oppgave 6b: Skriv f/s-j-ord med sybolet sk.

skyve

skyss

beskytte

skeiv

skeie ut

skøyte

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 7a: Skriv sj- ord f/s-j-ord som starter med sk, i stavskrift.

skip

skilt

skifte

skikk

skipper

skipluudd

Oppgave 7b: Skriv sj- ord f/s-j-ord som starter med sk, i stavskrift.

sky

skygge

skylle

skynde

skyld

skytte

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 7c: Skriv sj- ord f/s-j-ord som starter med sk, i stavskrift.

ski

skitt

skitten

skimke

skikkelig

skilpadde

Oppgave 7d: Skriv sj- ord f/s-j-ord med sk, i stavskrift.

skyve

skyss

beskytte

skeiv

skeie ut

skøyte

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 8: Del opp i stavelser og tell språklyder i f/s-j med sk-vers.

a) Sett prikk under alle vokaler og strek under diftongene.

Hver prikk eller strek markerer en stavelse.

b) Tegn stavelersbuer under hvert ord.

c) Skriv antall **språklyder**, rett over hvert ord. Eksempler: Ordet *skipper* har 7 bokstaver, men bare 5 språklyder, for s+k er én lyd, og p+p er dobbel konsonant med bare én lyd. Ordet *hei* har 3 bokstaver, men bare 2 språklyder, for ei er én lyd.

NB: Antall språklyder i ordene varierer med dialekt. Hvis du er vestlending eller sørlending, sier du antagelig r-en i ord med rt. Hvis du er sørlending, sier du kanskje s+j for sk. Da blir dette to lyder. Sjekk hvor mange lyder du selv sier, og noter tallet over ordet. Stryk over femtallene i skipper og skiltet og skriv ditt eget antall over.

² Hei, ⁵ skipper, ² se ⁵ skiltet ³ her!

Kan du skimte skiva i
skyggen der? Vann skyller
mot skifer, ja, skipbrudd kan
bli din skyld da! Skift retning
fort! Få skikk på skipet!
Skynd deg bort! La skøyta
skytte fart, så er det gjort!
Skipper, har du skylapp nå?
Du skeier ut! Det skingrer så!
Nei, denne skitne skyssen
kan jeg miste skinka på!

Til pedagogen: Vi deler ikke stavelser opp etter vanlige delingsregler, men sørger for at bokstaver som representerer én språklyd, havner i samme gruppe. Siden lærer vi elevene vanlige delingsregler ved bindestrek.

Oppgave 9a: Les ord med lang vokal/diftong, og legg bokstavkort.

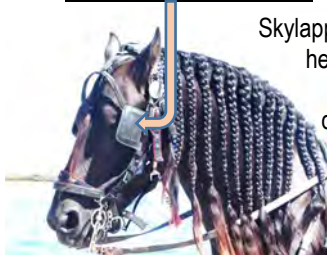
1

ski
skyte
skive
skip
skiferpeis

2

skyve
sky
skyer
skyet
skylapper

Skylapper hindrer hesten i å se til sida og distraheres

3

skeiv
skeive
skei
skeie ut
skeivhet

4

skøyte
skøyta
skøyte
skøytebane
fiskeskøyte

Oppgave 9b: Les ord med sk og kort vokal, og legg bokstavkort.

1

skitt
skinn
skikk
skifte
skill
skygge
skipper
skinnene

2

skikkelig
skille
skyss
skilt
skylle
skinne
skitten
skinnegang

3

beskytte
skildre
skitne til
skilsmisse
skimte
skingre
beskyttelse
skisser

4

en skytter
skikkelse
skyldner
skilpadde
skipbrudd
skynde seg
solskinn
skytsengel

Oppgave 10: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bildet på side 3. Les innledningen på historien, og fullfør fortellingen. Velg ut minst fire ord fra oppgave 9 og 10, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

Lille Jørn er ute og leter etter markjordbær. Sola skinner fra skyfri himmel. Jørn rusler bortover gårdsveien, åpner grinden og krysser skinnegangen. Akkurat ideet han skal til å lukke grinden på den andre siden av togsquinnene, oppdager han masse markjordbær som skinner imot ham fra grøfta langs skinnegangen. «Oi!» roper den lille skikkelsen begeistret. Han skynder seg bortover skinnegangen til jordbærstedet.

Skylapper: Amélie Tsaag Valren CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=61282251>. Beskåret, lysnet. Kirke: Sarang, Wikimedia, public. Skinnegang: Carol M. Highsmith, Rawpixel.com. Skisser: Paul Gauguin, Rawpixel.com. Skytsengel: Mikhiela Matzel Greiner, 8.kl.

Oppgave 11: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutten.

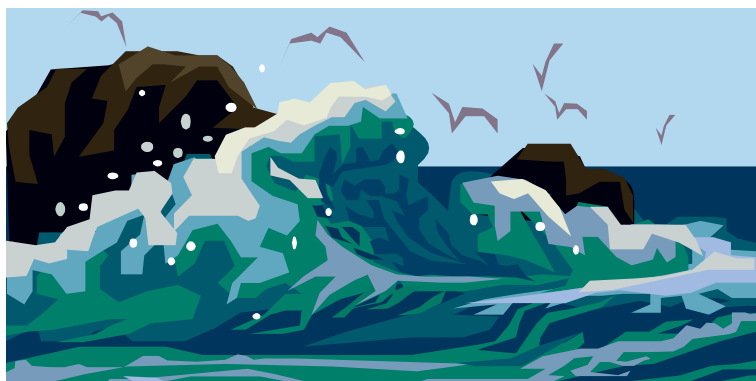
Hei, skipper,
se skiltet her!

Kan du
skimte skiva

i skyggen der?

Vann skyller mot

skifer,
ja,

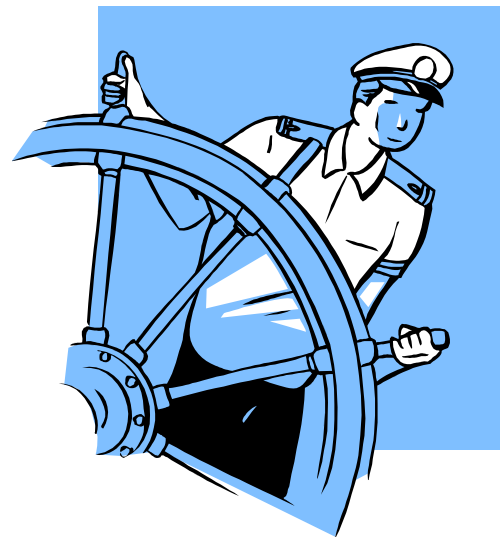

**skipbrudd kan bli
din skyld da!**

Skift retning fort!

**Få skikk
på skipet!**

Skynd deg bort!

**La skøyta
skyte fart,**

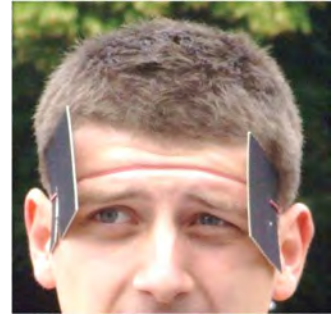

så er det gjort!

Skipper, har du

skylapp nå?

Du skeier ut!

Det skingrer så!

Nei, denne skitne

skyssen kan jeg

miste skinka på!

Mann med skylapper, beskåret: Autorenkollektiv - CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7056101>

Oppgave 12: Skriv f-/s-j med sk-verset i stavskrift. Se etter forskriften.

Hei, skipper, se skiltet her!

Kan du skimte skiwa i skyggen der?

Vann skyller mot skifer, ja,
skipbrudd kan bli din skyld da!

Skift retning fort!

Få skikk på skipet! Skynd deg bort!

La skøyta skyte fart, så er det gjort!

Skipper, har du skylapp nå?

Du skeier ut! Det skingrer så!

Nei, denne skitne skyssen kan jeg miste skinka på!

Herman Löwenstam, Wikimedia

Lydia Madeleine Popkema

Oppgave 14: Fyll inn det som mangler i sk-verseet, uten å se etter teksten.

Hei, _____, se _____ et

her! Kan du _____

i _____ der?

Vann _____ mot

_____,

ja, _____brudd kan bli din

_____ da! _____

retning fort! Få _____ på

_____! _____ deg

bort! La _____

fart, så er det gjort! _____er,

har du _____lapp nå? Du _____

ut! Det _____ så! Nei, denne

_____ en

Wilfredo, Wikimedia

kan jeg miste _____ på!

Oppgave 15: Del sangteksten i ord med loddrette linjer.

HEI|SKIPPER|SESKILTETHERKAN
DUSKIMTESKIVAISKYGGENDER?
VANNSKYLLERMOTSKIFER
JASKIPBRUDDKANBLIDINSKYLDDA
SKIFTRETNINGFORTFÅSKIKKPÅ
SKIPETSKYNDDEGBORTLASKØYTA
SKYTEFARTSÅERDETGJORT
SKIPPERHARDUSKYLAPPNÅ?
DUSKEIERUTDETSKINGRERSÅ
NEIDENNESKITNESKYSSEN
KANJEGMISTESKINKAPÅ!

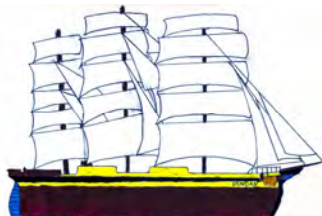
Oppgave 16a: Les rim med f/s-j-lyd med symbolet SK.

Røyte = miste hårene i pelsen. Tidtrøyte = tidsfordriv = aktivitet som får tida til å gå fort

Per rimer: skøyte – fløyte – røyte – brøyte – sprøyte – tidtrøyte

Jorun Skylstad rimer: skyen – byen – menyen – paraplyen

Jan Skeistrand rimer: skipene – vipene – ripene – stripene – snipene – pipene

v: Andreas Karstad, 6. og 4. kl. Midten oppe: von Wright Brothers, Rawpixel.com Nede: Øyvind Johannes Karstad 4.kl. fi: John James Audubon, Rawpixel.com

Knut Skyberg rimer: skeive – sveive – keive – veive – Kleive

Ari Skei rimer: skyte – nyte – bryte – skryte – flyte – snyte – myte – gryte – tyte

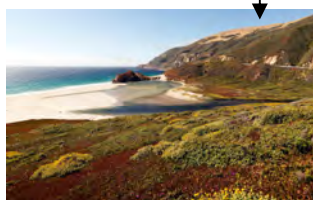
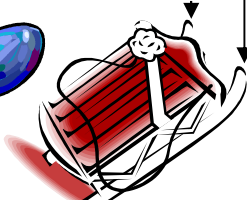
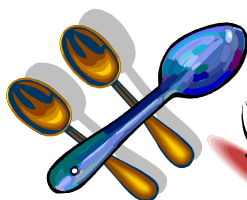
Photomaniac, Dreamstime.com

Yvonne Youmbi - CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=76772299>

Jens Skikkelstad rimer: skiene – hiene – biene – liene – riene – stiene – riene

Albert rimer: skeiene – meiene – deigene – heiene – seiene – veiene – skreiene

Carol H. Highsmith, Rawpixel.com

Edward Donovan, Rawpixel.com

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit E har æ-lyd. Skybert er fantasivennen til Albert Åberg.

Oppgave 16b: Les rim med f/s-j-lyd med sy symbolet SK.

Ole Skillingstad rimer: skysse – kysse – drysse – bysse – krysse – dysse ned

Jon Skilbrei: skisse – tisse – lisse – disse – hisse – nisse – klisse – visse

Janne Skipenes rimer: snylte – skylte – fylte – sylte – stylte – forgylte – skyldte

Reinhold Möller, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=69403306>. Beskjæret. Williamazango - CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=77261682>

Ser du de små insektene på ryggen til humlen? De kalles **snyltedydyr**. De setter seg fast på humlen og lever av blodet til humlen. Det fins mange slags snyltedydyr. **Snyltevepsen** legger eggene sine oppå eller inni andre larver, for eksempel maurarlarver. Snyltevepselarvene spiser opp vertslarven til bare skallet er igjen.

Ordet skylde med stum D kommer av å skyldde noe man har lånt, og som man må betale tilbake.

Ordet skylte kommer av å skylle noe i vann, så det blir reint.

Bengt Skybakk rimer: skinner – pinner – grinder – minner – finner – vinner

Kristi Skeie rimer: skitten – nitten – splitten – dritten – titten – midten – fallitten

Ida Skyrud rimer: skipper – slipper – tripper – vipper – tipper – snipper – klipper

Skybert rimer: skytter – nytter – lytter – bytter – spytter – flytter – dytter

U. S. Government, Rawpixel.com, CC0 editorial use

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit G har j-lyd. Skybert er fantasivennen til Albert Åberg.

Oppgave 17: Les enkle ord med sj og symboler fra andre fokus.

1	2	3	4
skipper kino tjue kjøre forlot øy mors skilt kjøtt barn kirurg sjimpanse fei skimte tjor nordlys tang kjekk tanke kineserne skjelett skive kjempe kjele ting tørst blank kjenne tøy	keivhendt sløv skygge kart sjelden tjære gang skjul kikke størst sliten kjælen skylle feire bikkje mai bort sjiraff tjore fast sang skifer fordele kilo gardin kjøkken bøy tenke skjerf skip	fars kjerring kiosk tjene hei slegge pai sjenert tjeld skyld banken ferdig skjegg sjåfør keitet kjære skifte mjau lært lang kjole tjern farlig sjekke skikk irsk kyndig kjede skilpadde	skjegg planke sau skip kjevle kiste seng fornøyd onkel tjent skjørt skøyte kjeve sløv kirke først sjakk slakter kjekt skyte tjuv ferdig kime røy skau sorten tjueto sju sky

Carol M. Highsmith, Rawpixel.com

Carol M. Highsmith, Rawpixel.com

NASA, Rawpixel.com

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit e har æ-lyd.

Oppgave 18a: Del rimramsene i ord med loddrette linjer.

Jorun|rimer|skyenbyenparaplyenmenyenkjøttsjyen
JanSkeirimerskipperslippertrippervippertipperklipper
ÅgeSkeimerimerskøyterbrøyterfløyterrøytersprøyter

LivSkeirimerskienehienebienelienerienestienetidene
AnneSkeistadrimerskeivesveivekeiveveiveKleive
JoSkybergrimersledeglederedenedekledekjedelede

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 18b: Del rimramsene i ord med loddrette linjer.

Idarimerskeieneveienemeienedeigeneheieneseiene
JanneSkyrudrimerskyltefyltesnyltestyltesylteforgylte
Jonrimerskissetisselissedissehisseklissenissevisse
Elirimerskyteskrytenytesnyteflytebrytemytegrytetyte

Fra: 'Un-Natural History Not Taught In Bored Schools, etc published by Simpkin, Marshall & Co. (1883) Rawpixel.com

EvaSkildheimrimerskinnerpinnerminnervinnerfinner
OlaSkinlorimerskittennittensplittendrittentittenmidten
JohanSkeimerimerskyssebyssedyssedysssekrysse

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit g har j-lyd. Ei bysse er kjøkkenet på en båt. Å bysse betyr å vogge.

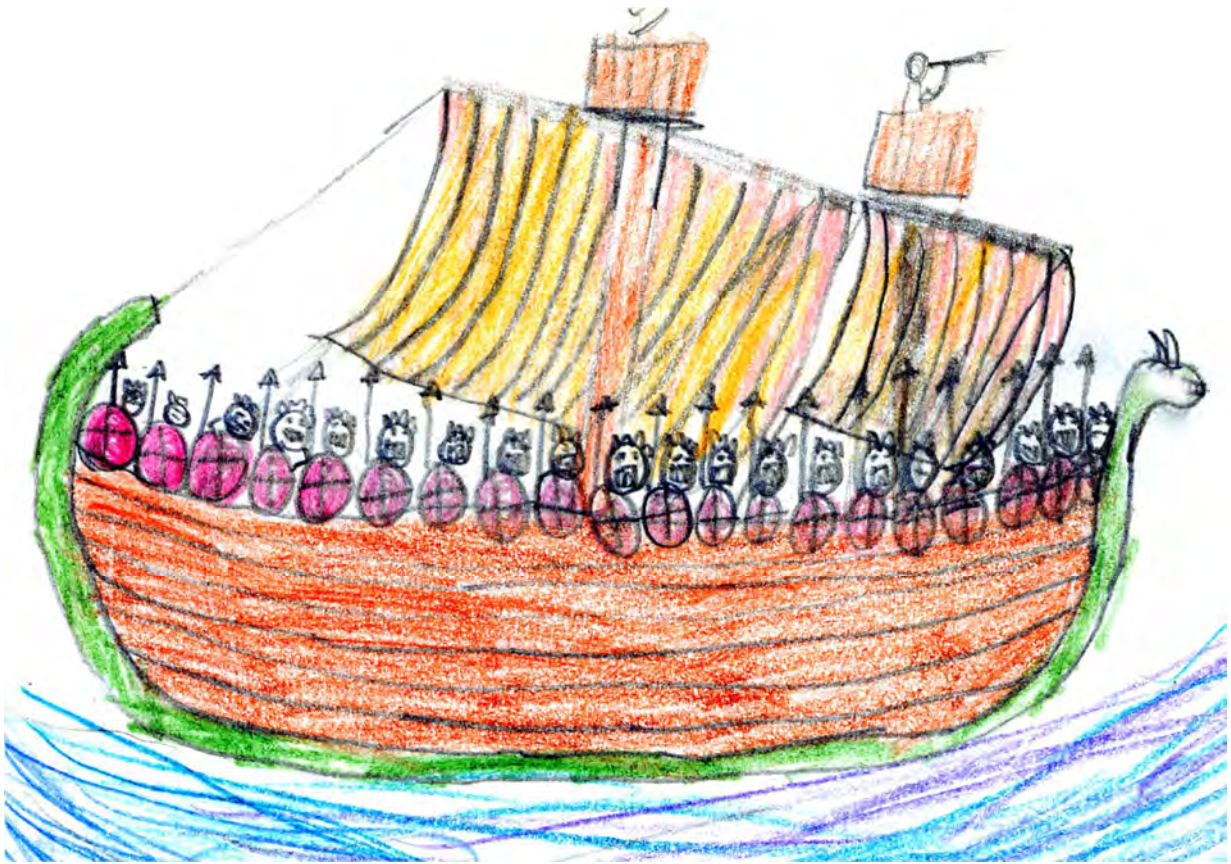
Ekstraoppgave 1: Lag sammensatte ord med sk.

skygge	reis
sol	løp
skinne	skøyte
ski	sko
skyts	padde
skil	skyet
over	teater
rulle	skyting
skøyte	engel
fiske	skinn
dyre	brudd
skip	slede
hund	lue
	skinn
	gang
	skøyte

Fiskeskøyte: Andreas Karstad, 11 år

SKIP

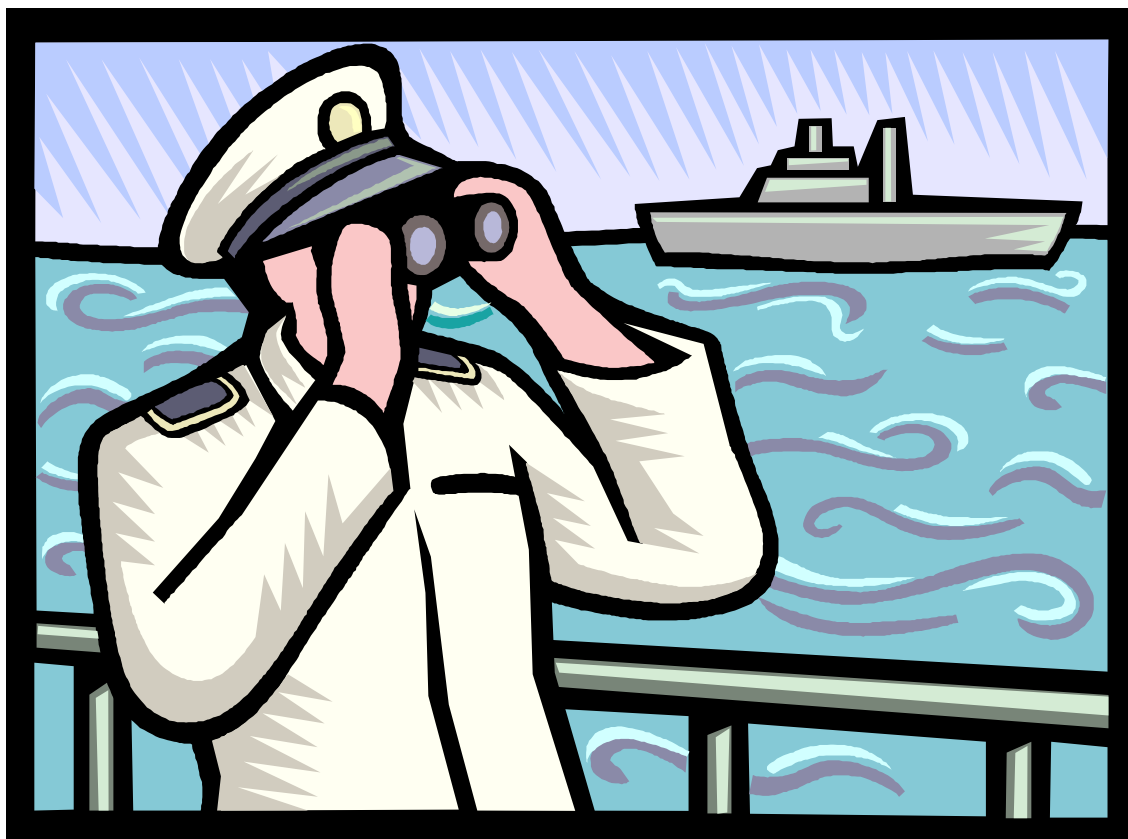

Andreas Karstad, 4. og 6. kl.

Ekstraoppgave 2: Bøy substantivene i f-lyd med sk-verset.

Ubestemt form entall (en, ei, et)	Bestemt form entall (den, det)	Ubestemt form flertall (flere)	Bestemt form flertall (de)
skipper			
	skiltet		
	skiva		
	skyggen		
vann		-----	-----
skifer		-----	-----
skipbrudd			
skyld		-----	-----
retning			
skikk			
	skipet		
	skøyta		
fart			
skylapp			
	skyssen		
	skinka		

Kan skipperen skimte det farlige skjæret med skiferstein gjennom kikkerten?

Ekstraoppgave 3: Bøy verbene i f-lyd med sk-verset.

Å skje	Det skjer nå	Det skjedde	Det har skjedd	Det hadde skjedd
<i>Infinitiv</i>	<i>Presens</i>	<i>Preteritum</i>	<i>Perfektum</i>	<i>Preteritum perfektum</i>
Se				
skimte				
	skyller			
	kan			
bli				
skifte				
få				
skynde (seg)				
skyte				
	har			
	skeier ut			
	skingrer			
	kan			
miste				

Skimte = se så vidt i det fjerne eller i mørket

Ekstraoppg. 4: Les vanskeligere f-ord med sk og ord fra andre fokus. Pass på å skille mellom skj/sj/sk og kj/tj/k. Husk at de er ulike lyder!

1	2	3	4
kirurgi	tjærebre	tjeldene	sløvhet
tjuefem	gangfelt	blinkende	kirkegang
kjørende	vedskjul	ferdiglagd	førstemann
forleden	kikhoste	skjeggete	sjakkspill
øyenbryn	størsteparten	bussjåfør	slaktebutikk
morsom	slitenhet	keitethet	kjekkassen
kjøttfarse	kjæledegge	kjæresten	tjuvlåne
barndom	bursdagsfeiring	mjauing	ferdiglaget
kirurgene	lausbikkje	lortete	kløkkekiming
sjimpanser	maiblomst	langkost	røykvarsler
feiekost	bortover	kjolestoff	slafsing
tjoring	sjiraffhals	skogstjern	nabokirke
nordlysnatt	tjueåttende	farligste	børseløp
tangklase	sangkor	innsjekking	utsjekking
kjekkas	hardangersøm	nordirsk	griseslakt
tankegang	kildesortering	kyndighet	kjøretillatelse
kinesisk	gardinstang	sykkelkjede	tjuvtitte
beskjeden	kjøkkentrapp	havørn	fördelen
kjempeflott	bøyning	nisseskjegg	hvetekimer
kjeledress	tenkepause	plankekjøring	svovelrøyk
tunghørt	ullskjerf	fortauskant	granskau
forstyrrelse	farsdag	trekjevle	sortmalt
blankpusset	kjerringråd	skattekiste	tjuvstart
kjennskap	kioskvindu	sengetøy	sjumilsstøvler
tøyramse	tjuseks	barnåler	kinamat
keivhendte	heisekran	filleonkel	slipstvang
slavedriver	storslegga	tjuesju	hankjønn
kartbok	paiformen	underskjørt	bjelleklang
brosjyre	sjenerthet	overkjeven	skoleflink

Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort, for å holde ved like de fenomenene man har øvd på tidligere. Ved undervisning individuelt og i grupper, kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. I hel klasse med stasjonsundervisning, kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt.

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT U HAR O-LYD, FEIT G HAR K-LYD.

Ekstraopp. 5: Les ord, hvilken lyd, f eller s+k? Skriv f eller sk i rutene til høyre.

1	f/sk	2	f/sk	3	f/sk	4	f/sk
skole		skåne		skynde		skitten	
ski		skred		skolen		skala	
skur		skeis		skrekk		skrent	
skal		skøyte		skylle		skyet	
skyte		skrift		skilling		skudd	
skive		skvette		skatt		skyld	
skar		skimte		skildre		skilsmisse	
ske		skyer		skog		skrell	
sky		skade		skitt		skaper	
skai		skilt		skøytene		skøytene	
skei		skygge		skammel		skål	
skule		skarp		skåret		skissere	
skave		skrense		skillingen		skuffet	
skyve		skikkelse		skilpadde		skrape	
skår		skaffe		sken		skalle	
skyss		skratte		skeive		skyldner	
skinn		skulle		skam		skave	
skatt		skøyter		skår		skinnet	
skip		skipet		skytter		skipper	
skam		skinner		skift		skrelle	
skikk		skape		skuls		skisse	
skade		skummel		skurk		skremsel	
skaft		skille		skimmer		skikk	
skifer		skvær		skingre		skam	
skyen		skikken		skredder		skikkelig	
skute		skramme		skremme		skrot	
skeiv		skulder		skinne		skill	
skifte		skyldig		skyndte		skylde på	
skalk		skygge		skap		skalldyr	

**NB: Ordene SKØYE (tulle) og SKØYER uttales «s-k» foran «øy»!!!
Er du en skøyer? Har du noen gang gjort en skøyerstrek?**

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Nedenfor: Vladimir Mucibabic, Dreamstime

Toril Karstad

